

зв'язку великий інтерес становить дослідження регіональної специфіки весільної обрядовості Поділля. Впродовж XX ст. весільна обрядовість зазнає трансформації: втрачаються складові, з'являються інновації. Соціальні перетворення, глобалізація суспільства, відбиваються на традиційній обрядовості, традиційному світогляді. Тому для сучасних дослідників є актуальним дослідження стійкості та змін у різних явищах народної культури, і зокрема, у сфері сімейної обрядовості. У нашій роботі, присвяченій весільній обрядовості південно-східних районів Поділля на матеріалі весілля у селі Брідок, записаному автором у 2003 році [1], поставлено завдання простежити зміни у структурі традиційного весілля, проаналізувати стійкі традиції та інноваційні тенденції.

Питанням трансформації весільної обрядовості, зокрема, радянських часів, присвячена монографія В. К. Борисенко «Нова весільна обрядовість в сучасному селі (На матеріалах південно-східних районів України» [2], Н. Здорогеги «Нариси народної весільної обрядовості на Україні» [3]. Зокрема, у цих працях розглядаються питання поєднання традиційного і нового у весільній обрядовості, впливу соціально-економічних чинників на зміни традицій. У аспекті нашого дослідження особливий інтерес становить праця В. К. Борисенко «Весільні звичаї та обряди на Україні (Історико-етнографічне дослідження)» [4]. На узагальненні широкого матеріалу з весільної обрядовості українців автор зробила висновок, що незважаючи на трансформацію, скорочення обрядів в кінці XIX – початку XX ст., структура весілля лишилась традиційною.

Весільні обряди та звичаї українців дають широке уявлення про етичні та естетичні погляди народу, різноманітні аспекти його життєдіяльності. Весільний ритуал позначений у часі динамікою. Нові історичні та соціальні реалії змінювали одяг, святкові страви. Однак все це до 30-х – 40-х років не зачіпало традиційної структури обряду. Найбільші зміни в цьому напрямку сталися у другій половині XX ст., коли відбулося руйнування його архаїчних складових. Проте на сьогоднішній день весілля зазнало значних змін і різко відрізняється від традиційного. Багато його складових втратили значення або й зовсім «випали» з цілого обряду. З іншого боку, до нього прижилися нові, не менш цікаві звичаї.

Порівняймо 40–70-і роки XX ст. та період від кінця 90-х років XX ст. до початку XXI ст. (За приклад ми взяли ці роки тому, що інформатори добре пам'ятають ці часи. Особливо багато вдалося записати від нашої бабусі Мельник Марії Василівни 1924 р. н.). В обох випадках йдеться про однаковий проміжок часу – приблизно 30 років, протягом яких весільний обряд зазнав значних змін.

ПИЛИПАК М.

ВЕСІЛЬНА ОБРЯДОВІСТЬ У ЇЇ СУЧАСНИХ ФОРМАХ ПОБУТУВАННЯ (за матеріалами с. Брідок Вінницької обл.)

Активізація регіональних досліджень в етнології передбачає вивчення етнокультурної специфіки різних етнографічних зон. У цьому

Весільний обряд 1940-х років тяжіє до традиційного. Наречені в святковому національному одязі: вишита сорочка, широка спідниця, весільний пояс, вінок зі стрічками в нареченої; вишита сорочка, штани, головний убір (шапка або кашкет, обов'язково з квіткою), весільний пояс у нареченого. В 1970-х роках з традиційного весільного одягу зберігається лише один елемент – весільний пояс у нареченого, який, проте, пов'язують уже не всі, оскільки він не особливо гармоніє з костюмом. В нареченої ж – звичайна нині біла сукня з купованим вінком і серпанком.

У 1940-х роках ще зберігається переважна більшість складових обряду: змовини, сватання, випікання короваю, дівич-вечір, власне весілля, понеділкування, або циганщина, та «свати». В 1970-х змовини зводяться до того, що в день сватання хтось від нареченого (як правило, сват) приходив до нареченої і повідомляв, що ввечері о такій-то порі до неї завітають свати. Нині ж немає навіть цього. Хлопець приходив з боярами розплітати косу дівчині у неділю вранці й отримавши батьківське благословення, рушав до сільського клубу на урочисту реєстрацію шлюбу, лише інколи – до церкви вінчатися.

Нині взагалі важко виділити якусь закономірність чи сталість у проведенні весільного обряду. Пов'язано це з тим, що в Брідку весілля вже кілька років справляють в обрядодій залі, тому заходячи до зали, запрошені одразу обдаровують молодих, а не при розподілі короваю. Як результат – зник цілий ряд дотепних примовок. Ще приблизно 5 років тому старший боярин підносив коровай кожному гостю, взамін той мав висловити побажання молодим. Наприклад: «Дарую гроші, щоб молодий і молода були хороші», «Дарую ложку, миску і лозину на коліску», або «Дарую коробку глини, щоб до року прийти на родини. (Запис автора від Мельник Марії Василівни 19-24 р. н. мешканки с Брідок). Тривалість весілля залежить від бажання і статків родин молодих, незважаючи на витрати, справлятимуть його і в молодого, і в молодой: «Весілля буває раз на віку» – сказала респондент [1]. «Трансформація весільного обряду – слушно зауважує американський дослідник Вільям Нолл – почалась ще у 20–30 роки ХХ ст. Збідніння села в процесі колективізації призвело до скорочення і, навіть до зникнення деяких ритуалів... Особливо це торкнулося весільної послідовності, яка до колективізації відзначалася ретельно розробленими ритуалами, звичаями і тривала 4–7 днів [5, 399]. У першу чергу, збідніння та скорочення весілля відбувалося через зниження добробуту селян. Розмір і рівень весілля вимірювався частково кількістю запрошених людей, а це, в свою чергу, визначалося кількістю запрошених хат» [5, 400].

На інші структурні елементи сучасний весільний ритуал значно скоротився. Так, «випав» об-

ряд випікання короваю – коровай вже замовляють у пекарні. Немає понеділкування, або циганщини, хоча це було ще в 1970-х роках. Не йдуть у вівторок найближчі родичі до сватів, а в середу не сходяться на борщ.

Після сватання, ближче до весілля, молоді йдуть запрошувати гостей. Робили це з калачами, які випікали вдома. Заходили до господи, клали калач на стіл і промовляли: «Добрий день! Просили мама й тато і я вас прошу на хліб, на сіль, до мене на весілля». Нині запрошують звичайно листівкою, але промова збереглася та сама.

Зміни в самих складових обряду теж помітні. Так, в 70-х роках ХХ ст. зафіксовано цікавий звичай, учасниками якого були батьки автора. Перед розписом свахи обох родин співали:

*Ой, ти голово, батьку наш,
Вийди з книжкою протів нас,
Будеш книжечку читати,
Протів нашого дитяти*

Звичай справляти весілля для батьків, які одружують найменшу дитину, з вівторка перенесений на неділю після того, як покриють молоду.

Але найголовніше, напевне, те, що сьогодні весільний обряд уже не супроводжується тією силою-силенною пісень, як колись. Дотепер дійшло їх небагато – в переважній більшості ті, що співають на початку та в кінці весілля: «Ой в городі зілля, починається весілля...», «Зробили ми діло...»

Як наречений іде до дівчини, співають:

*Срібнеє зеренце
В стіну б'є,
А зять до теці
В гості йде.
Не до тої теці гордої,
Як до тої Галі молодой!..
Коли розплітають молоду:
Дай, матінко, масла,
Бо я тобі коровицю пасла.
Русу-косу помастити,
Віночок примостити.*

Декілька пісень ще співають, як ідуть з церкви, і потім здебільшого вони звучать уже ввечері, коли покривають молоду.

Власне покриваючи, приспівують:

*Я ж тебе, сестрице (братуку), покриваю
Щастям-здоров'ям наділяю,
Щоб ти була (був) здорова (здоровий), як вода,
Щоб ти була (був) багата (багатий), як земля,*

Щоб ти була (був) весела (веселий), як весна.

І вже коли покрили, співають:

*Зробили ми діло,
Аж нам чоло впріло:
З хліба – півхліба,
Із Івана – діда.*

